

Ks. Paweł WYGRALAK*

ZNACZENIE KLAUZURY W ŻYCIU DUCHOWYM MNISZEK Nauczanie św. Cezarego z Arles

W życiu mniszym ogromną rolę odgrywały zawsze modlitwa, praca, post, ale również i cela, która była nie tylko miejscem zamieszkania, ale również miejscem modlitwy mnicha. To w celi przeżywał on często swoje duchowe zmagania, to tutaj ćwiczył się w cnotach i walczył z pokusami. Cela była więc ogromnie ważna w jego duchowym rozwoju. W celi mnich mógł przeżywać przede wszystkim swoją samotność i skupienie, co było nieodzowne dla wyciszenia wszelkich namiętności. To w celi dochodził także do stanu *hesychii*. Jak zauważa Antoine Guillaumont, trwanie w *hesychii* i siedzenie w celi oznaczały dla mnicha to samo¹. Stąd pragnienie opuszczenia celi było powszechnie uważane za jedną z najczęstszych i najgroźniejszych pokus, której należało się przeciwstawić². Również starożytne reguły zakonne zawierały przypisy wskazujące na duchową wartość przebywania w klasztorze i jednocześnie na niebezpieczeństwo, jakie może przynieść mnichom opuszczanie klasztornych murów. Św. Benedykt zapisał w regule:

„Klasztor powinien – jeśli to możliwe – tak być urządzony, aby wszystko, co potrzebne, w nim było, a więc woda, młyn, ogród i warsztaty, by bracia nie musieli wychodzić na zewnątrz, bo to nie jest korzystne dla ich duszy”³.

Należało zatem dla swego duchowego dobra starać się, aby bez poważnej przyczyny nie opuszczać klasztoru. Nie było to zresztą zbyt trudne, jako że każde wyjście poza mury klasztorne wymagało specjalnej zgody opata⁴. Oddzielenie

---

* Ks. dr hab. Paweł Wygralak, prof. UAM – profesor nadzwyczajny w Zakładzie Teologii Patrystycznej i Historii Kościoła na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; e-mail: pawelwyg@amu.edu.pl.

¹ Por. A. Guillaumont, *U źródeł monastycyzmu chrześcijańskiego*, t. 1, ŻM 37, Kraków 2006, 216. Zob. M. Starowieyski, *Wstęp w: Księga Starców (Gerontikon)*, OŻ 5, Kraków 1983, 20-21.

² Por. O.M. Kanior, *Historia monastycyzmu chrześcijańskiego*, t. 1: *Starożytność (wiek III-VIII)*, Kraków 1993, 50.

³ Benedictus Abbas, *Regula* 66, ed. A. de Vogüé – J. Neufville, SCh 182, Paris 1972, 660, tłum. B. Turowicz: Św. Benedykt z Nursji, *Reguła*, w: *Reguła Mistrza. Reguła św. Benedykta*, ŻM 40, Kraków 2006, 496.

⁴ Por. tamże 67, 7.

od świata, któremu służyły mury klasztorne i stosowne przepisy reguły, nie polegało jednak tylko na ograniczeniach w opuszczaniu klasztoru. Wiązało się to także z przyjmowaniem gości. Mnisi zawsze byli otwarci na wędrowców. Uważali bowiem, że w ten sposób realizują przykazanie miłości bliźniego. Ale byli też przekonani, że dla ich duchowego dobra, aby nie angażować się za bardzo w sprawy światowe, którymi zwykle dzielą się odwiedzający klasztor goście, należy stosować znaczne ograniczenia w użyczeniu gościny. Przeważnie starano się, aby przybyszów obsługiwali specjalnie wyznaczeni bracia i aby mieli oddzielne miejsce spoczynku i jedzenia⁵. Również, dla obrony braci przed złem, zakazywano mnichom wracającym z podróży opowiadania o tym, co w czasie pobytu poza klasztorem wiedzieli lub słyszeli⁶. W tym kontekście nie mogą więc dziwić zalecenia, jakie w *Liście do mniszek* i w *Regule dla dziewic* zawarł św. Cezary z Arles, na temat konieczności przestrzegania klauzury w założonym przez siebie żeńskim klasztorze św. Jana. *List do mniszek* oraz *Reguła dla dziewic* są pismami, które wzajemnie się uzupełniają. Chronologicznie pierwszym pismem jest list, który biskup Arles napisał pomiędzy 508 a 512 r. i adresował do swojej siostry Cezarii oraz całej wspólnoty mniszek klasztoru w Arles⁷. *Reguła dla dziewic* została napisana później. Zawarte w niej przepisy wydają się być już znaczenie bardziej wymagające i stanowią z pewnością owoc doświadczenia Cezarego obserwującego życie mniszek w klasztorze. Ostateczna wersja reguły została podpisana przez Cezarego oraz siedmiu innych biskupów, wymienionych na końcu reguły z imienia, w dniu 22 czerwca 534 roku⁸.

W niniejszym artykule postanowiono przedstawić najpierw wskazania Cezarego dotyczące zachowania klauzury, a następnie omówić motywację, którą stosował biskup Arles, aby przekonać mniszki do całkowitego zerwania kontaktu ze światem.

⁵ Św. Benedykt w *Regule* (53) zaleca braciom praktykowanie gościnności, szczególnie wobec ubogich i pielgrzymów, ale zastrzega, że należy ich tak przyjmować, aby nie niepokoić mnichów.

⁶ Por. tamże 67, 5.

⁷ Por. J. Piłat, *Wstęp*, w: Cezary z Arles, *Pisma monastyczne*, ŻM 2, Kraków 1994, 16.

⁸ *Reguła dla dziewic* była pierwszą regułą napisaną specjalnie dla wspólnoty żeńskiej. Oparta jest na regule św. Augustyna oraz wskazaniach Jana Kasjana. Autorzy *Żywota Cezarego z Arles* wspominają, że biskup ufundował klasztor dla dziewic, w którym ksienią miała zostać jego siostra Cezaria. Do nowo wybudowanego klasztoru w Arles sprowadził ją z Marsylii, gdzie przebywała na jego prośbę, aby zapoznać się z życiem mniszym w tamtejszym konwencie, założonym prawdopodobnie przez Jana Kasjana. Według autorów *Żywota* do klasztoru przybywało bardzo wiele dziewcząt, które porzuciły dobra ziemskie, aby zasłużyć na udział w królestwie Chrystusa. *Reguła* Cezarego zyskała na popularności i rozprzestrzeniła się w Galii, chociaż cechowała ją duża surowość. Por. Cyprianus – Firminus – Viventius – Messianus – Stephanus, *Vita S. Caesarii* 35; Kanior, *Historia monastycyzmu chrześcijańskiego*, t. 1, s. 252; C.H. Lawrence, *Medieval Monasticism: Forms of Religious Life in Western Europe in the Middle Age*, London 2001, 39-40; A.M. Helvetius, *L'organisation des monastères féminins à l'époque mérovingienne*, w: *Female vita religiosa between Late Antiquity and High Middle Ages. Structures, developments and spatial contexts*, ed. G. Melville – A. Müller, Berlin – Münster 2011, 157-158.

1. Przepisy dotyczące zachowania klauzury. Dla Cezarego było oczywistym, że wstąpienie do klasztoru i założenie habitu nie oznaczało jeszcze definitywnego odejścia mniszki od problemów zewnętrznego świata. Miał świadomość, że konieczna jest nieustanna praca nad sobą, gdyż – zgodnie ze słowami Jezusa – „kto wytrwa do końca, ten będzie zbawiony” (Mt 24, 13)⁹. Jednym z niezbędnych elementów pracy nad sobą było całkowite zerwanie wszelkich więzi z dotychczasowym środowiskiem. Jako jedyną skuteczną metodę uznaje więc zamknięcie się w klasztorze na całe życie, aż do śmierci. Myśl ta towarzyszyła mu już w chwili zakładania klasztoru, co zanotowali autorzy jego *Żywota*¹⁰. Stąd w regule zapisał:

„ta, która porzuca rodzinę i chce się wyrzec świata i wejść do świętej owczarni, aby z pomocą Bożą wymknąć się paszczom duchowych wilków – niechaj już do śmierci nie wychodzi z klasztoru, nawet do bazyliki, do której jest przejście”¹¹.

Nie pozwalał więc biskup nawet na przechodzenie mniszek do bazyliki połączonej z klasztorem. Wymagał również, aby bramy klasztoru były zamknięte wieczorem, w nocy i w godzinach południowych. Klucze od jego bram powinna mieć wówczas przy sobie ksieni¹². Powierzając ten obowiązek samej ksieni, Cezary chciał mieć pewność, że klasztor z całą pewnością będzie we wskazanych porach niedostępny dla gości z zewnątrz. Były jednak i takie godziny, których reguła precyzyjnie nie określa, kiedy brama klasztoru mogła być otwarta. Wówczas dopuszczalne były odwiedziny¹³. Miejszem spotkań dostępnym dla gości była rozmównica. W regule dominuje jednak zasada domagająca się, aby liczba gości maksymalnie ograniczać. Biskup Arles był bowiem przekonany, że zachowanie odosobnienia od świata polega nie tylko na stałym przebywaniu mniszek w klasztorze, ale również na ograniczeniu dostępu gości z zewnątrz. Chodziło o to, aby za mury klasztorne wraz z odwiedzającymi mniszki krewnymi nie wciskał się „świat” ze swoimi problemami, które mogły stanowić zagrożenie dla duchowego rozwoju dziewczyc. Dlatego wymagano, aby w czasie odwiedzin matki lub siostry, w rozmównicy zawsze była obecna mistrzyni albo inna starsza mniszka¹⁴. Nie było natomiast możliwe zaproszenie nawet tak bliskich osób na wspólny posiłek, chyba, że były również mniszkami przybywającymi z innego klasztoru¹⁵. Nie można było wpuszczać na teren klasztoru żadnych kobiet

⁹ Caesarius Arelatensis, *Epistula II ad Caesariam abbatissimam eiusque congregatione* 2, ed. A. Vogüé – J. Courreau, SCh 345, Paris 1988, 298, tłum. E. Czerny, *Cezary z Arles, Listy do mniszek*, w: Cezary z Arles, *Pisma monastyczne*, ŻM 2, Kraków 1994, 41.

¹⁰ Por. Cyprianus – Firminus – Viventius – Messianus – Stephanus, *Vita S. Caesarii* 35.

¹¹ Caesarius Arelatensis, *Regula ad virgines* 2, ed. A. Vogüé – J. Courreau, SCh 345, 180, tłum. M. Borkowska, *Reguła dla mniszek*, w: Cezary z Arles, *Pisma monastyczne*, ŻM 2, 56.

¹² Por. tamże 59.

¹³ Por. tamże 38.

¹⁴ Por. tamże 40.

¹⁵ Por. tamże 39.

noszących strój świecki, niezależnie od wieku¹⁶. Warto podkreślić, że zgodnie z zapisem reguły obowiązywał w klasztorze bezwzględny zakaz przyjmowania mężczyzn, a tym bardziej rozmowy z nimi sam na sam. Nie wolno było nawet przyjmować męskich rzeczy do prania, szycia, farbowania czy też przechowania¹⁷. Owszem, biskup Arles przewidział sytuacje, w których pomoc mężczyźn – rzemieślników była niezbędna, ale mogli oni przebywać na terenie klasztoru jedynie za zgodą matki i zawsze w obecności tzw. opiekuna klasztoru¹⁸. Jeśli chodzi o obecność duchownych w murach klasztornych, to zgodnie z zapisem reguły, mogli do środka wejść, aby odprawić Mszę św. tylko biskup, opiekun wspólnoty, kapłan, diakon, subdiakon oraz lektorzy. Co istotne, i w tym przypadku należało mieć na względzie odpowiedni wiek oraz obyczaje wchodzących do klasztornej kaplicy¹⁹. Biskupi, opaci lub inni duchowni o sprawdzonej pobożności mogli być wpuszczani, jeśli o to poproszą, na modlitwę do klasztornej oratorium²⁰. Nie można było natomiast zapraszać duchownych, opatów, a nawet biskupa miejsca i opiekuna klasztoru do stołu na posiłek²¹. Motywacja tak surowych przepisów była jednoznaczna. Biskup starał się w ten sposób z jednej strony o zachowanie dobrej sławy mniszek (*propter custodiendam fammam*), z drugiej zaś dbał o spokój w życiu klasztornym. Pisał: „Niech święte mniszki mają swój niedostępny przybytek, jak to jest słuszne i korzystne”²². Ponadto uważał, że „święte i Bogu oddane dziewice, zajęte Chrystusem, powinny raczej modlić się za cały lud, niż mu przygotowywać cielesne posiłki”²³. Należy wspomnieć o jeszcze jednym przepisie wskazującym, jak bardzo Cezaremu zależało na zachowaniu przez mniszki klauzury. Otóż zakazywał mniszkom nawet kontaktu z ubogimi przy bramie klasztoru w czasie rozdawania jałmużny. Miał to na polecenie ksieni czynić opiekun wspólnoty²⁴. Przepis ten jest o tyle znaczący w twórczości biskupa Arles, że sływał on z troski o biednych²⁵. W tym przypadku nie odmawiał ofiarowania jałmużny z tego, co pozostało ponad potrzeby klasztoru, ale już w kontakcie z ubogimi jako ludźmi z zewnątrz widział zagrożenie dla duchowości mniszek. Można więc sformułować wniosek, że klauzura, której wymagał od mniszek Cezary z Arles, była bardzo surowa²⁶.

¹⁶ Por. tamże 37.

¹⁷ Por. tamże 51.

¹⁸ Por. tamże 36. Zob. Kanior, *Historia monastycyzmu chrześcijańskiego*, t. 1, s. 253.

¹⁹ Por. Caesarius Arelatensis, *Regula ad virgines* 36.

²⁰ Por. tamże 38.

²¹ Por. tamże 39.

²² Tamże 36, SCh 345, 218-220, ŻM 2, 66. Por. tamże 73.

²³ Tamże 40, SCh 345, 222, ŻM 2, 67.

²⁴ Por. tamże 42.

²⁵ Cezary wszystkie posiadane dobra rozdawał ubogim. Takiej też postawy wymagał od wiernych, do których kierował swoje pouczenia. Por. P. Wygralak, *Praktyki pokutne w nauczaniu św. Cezarego z Arles*, PzST 8 (1998) 99-107; J. Pochwat, *Sprawiedliwość i miłosierdzie. Studium „Kazań do ludu” św. Cezarego z Arles*, Kraków 2008, 128-138.

²⁶ Cezary jest również autorem reguły dla mnichów. Stawia w niej mnichom wysokie wymaga-

2. Dobro klauzury. Dla Cezarego było rzeczą oczywistą, że mniszki, które odkryły swoje powołanie do życia zakonnego zyskały znaczenie więcej, aniżeli straciły porzucając światowe dobra. Ich serca powinna zatem wypełniać nie tylko wdzięczność wobec Boga, ale również wielka radość. Bo oto dzięki pozytywnej odpowiedzi na dar Bożego wezwania, zostały doprowadzone do „spokojnej przystani (*ad portum quietis*) życia zakonnego”²⁷. Tutaj mają szansę zaznać tego wszystkiego, co jest nieosiągalne w świecie, poza murami klasztoru. Tutaj mogą – podobnie jak ewangeliczne dziewice – z zapalonymi lampami oczekiwać u bram Królestwa niebieskiego, aby w wieczności znaleźć się w ramionach Oblubieńca (por. Mt 25, 1-10)²⁸. W czasie pobytu w klasztorze dziewice powinny wznosić modlitwy do Chrystusa, by mogły z Bożą pomocą zachować wszelkie przepisy reguły. Dzięki temu będą „mogły mówić z przekonaniem: «Znalazłyśmy Tego, którego szukała dusza nasza» (Pnp 3, 4)”²⁹. W ten sposób Cezary jednoznacznie poucza mniszki, że przez wstąpienie do klasztoru i wybór życia dziewiczego cieszą się szczególną relacją do Chrystusa. On jest ich Oblubieńcem, one zaś stają się Jego oblubienicami.

Ponadto Cezary uświadamia mniszkom, że w klasztorze będą mogły praktykować cnoty i na zawsze porzucić grzechy i wady, które tak bardzo panoszą się w świecie. Aby to podkreślić, zestawia ze sobą na zasadzie kontrastu grzechy świata i cnoty nabywane w czasie życia klasztornego: ciemności świata – światło Chrystusa; pożądanie – czystość; łakomstwo – miłość; zbytek – miłosierdzie³⁰.

Wielkim dobrem staje się więc dla każdej dziewicy porzucenie świata grzechu, aby trwać w świecie światłości Chrystusa, czystości, miłości i miłosierdzia. Dzięki swojej decyzji o porzuceniu świata wyrwały się z paszczy duchowych wilków, a weszły do świętej owczarni. Wszystko to dokonało się dzięki Bożej pomocy³¹. Podobne zestawienie, ale znacznie szersze przedstawił Cezary w *Liście do mniszek*. Podkreślił przy tym, że tylko w samotności, a więc w całkowitym oderwaniu od świata, mniszka może zmierzać ku świętości, a jednocześnie stawić opór wszelkim grzechom i wadom:

„święta samotność jest dla niej niezwykłym obwarowaniem świętości i pełnym odwagi zwalczaniem hańby, stałością odwagi i bezsilnością rozpusty, podporą prawości i zagładą nieprawości, zwycięstwem duszy i pogębieniem ciała, wolnością dla sławy i niewolą dla przestępstw, wprowadzeniem świętości i odparciem nieobyczajności, znamieniem uczciwości i odrzuceniem grzechów, ćwiczeniem się we wstrzemięźliwości i usunięciem całko-

---

nia, nie kładzie jednak tak wielkiego nacisku na zachowanie klauzury. Temat ten został przez niego w zasadzie pominięty. Por. Caesarius Arelatensis, *Regula monachorum*.

²⁷ Caesarius Arelatensis, *Epistula II ad Caesariam abbatissimam eiusque congregatione 2*, Sch 345, 298, ŻM 2, 40.

²⁸ Por. Cyprianus – Firminus – Viventius – Messianus – Stephanus, *Vita S. Caesarii* 35.

²⁹ Caesarius Arelatensis, *Regula ad virgines* 1, Sch 345, 170, ŻM 2, 55.

³⁰ Por. tenże, *Epistula II ad Caesariam abbatissimam eiusque congregatione 2*.

³¹ Por. tenże, *Regula ad virgines 2*.

witym chęci użycia, pewnym spokojem cnót i stałym odpieraniem wojen, szczytem czystości i więzieniem dla rozwiązłości, portem dla uczciwości i miejscem zagłady dla hańby, matką dziewictwa i wrogiem nieczystości, pancerzem wstydlivosti i pokonaniem sprośności, murem dla nieposzlakowanej godności i rozpoznaniem prostactwa, godnością nienaruszalności i potępieniem nierządu, szczytem sławy i przepaścią dla hańby, wolą pełnienia dobrych czynów i zgubą dla grzechów, ochłodą wstydlivosti i karą dla rozputy, zdobyciem zwycięstw i zagładą dla upadków, odpoczynkiem zbawienia i wygnaniem zatracenia, życiem ducha i śmiercią ciała, stanem anielskim i pogrzebaniem ludzkiej natury³².

Udziałem mniszki, trwającej w świętej samotności, staje się tak wiele cnót, które ostatecznie pozwalają jej wyzbyć się wszelkich pożądliwości ciała i osiągnąć stan życia anielskiego. Cezary, choć nie wspomina o tym wprost, nawiązuje w swojej wypowiedzi z całą pewnością do słów Chrystusa, który uczy: „Przy zmartwychwstaniu bowiem nie będą się ani żenić, ani za mąż wychodzić, lecz będą jak aniołowie Boży w niebie” (Mt 22, 30). Powiązanie zachowania dziewictwa z uczestniczeniem w chórach anielskich było dość powszechnie głoszone przez Ojców Kościoła³³.

3. Niebezpieczeństwa płynące z kontaktu ze światem. Dla Cezarego było oczywiste, że każdy kontakt ze światem zagrażał duchowemu dobru mniszki. Dlatego też tak bardzo w swoich pouczeniach zachęcał do ograniczenia wszelkich spotkań z osobami z zewnątrz, przede wszystkim z mężczyznami. W *Liście do mniszek* przedstawił biskup Arles swoje przemyślenia na temat niebezpieczeństw, które mogą płynąć z kontaktów mniszki z mężczyznami³⁴. Dowodził, że takie spotkania mogą łatwo prowadzić do zrodzenia się zażyłości pomiędzy kobietą – mniszką a mężczyzną. I chociaż relacja ta na początku wydaje się być całkowicie niegroźna dla duchowego rozwoju mniszki, a nawet skromna i święta, to jednak należy mieć na uwadze przebiegłość diabła. Ten zły duch „ukrywa swoje podstępny, a doprowadzając powoli do wzrostu tej zażyłości rozwija między obojgiem zgubną przyjaźń”³⁵. Tematowi zgubnych skutków zażyłości poświęca biskup bardzo wiele miejsca w swoim

³² Tenże, *Epistula II ad Caesariam abbatissimam eiusque congregatione* 10, SCh 345, 332, ŻM 2, 50-51.

³³ Por. P. Wygralak, *Zachęta do dziewictwa w „De institutione virginum et de contemptu mundi” św. Leandra z Sewilli*, w: *Ad Sapientiam Cordis. Księgą Pamiątkową dedykowaną Księdzu Profesorowi Ludwikowi Gładyszewskiemu w 70. Rocznicę urodzin*, red. P. Podeszwa – W. Szczurbiński, Gniezno 2002, 245.

³⁴ Należy pamiętać, że *List do mniszek* został napisany dużo wcześniej niż reguła. Być może w tym okresie istniała jeszcze większa możliwość kontaktu mniszek ze światem zewnętrznym, a więc również z mężczyznami.

³⁵ Caesarius Arelatensis, *Epistula II ad Caesariam abbatissimam eiusque congregatione* 3, SCh 345, 306, ŻM 2, 43.

liście. Uważa zażyłość za chorobę i zarazę, która wprowadza w życie mniszki wiele zła i niepokoju. W zażyłości widzi biskup źródło wielu grzechów i wad, które nie pozwalają na wytrwanie w czystości. Wymienia więc szerzenie zepsucia, namiętność, rozpustę, rozwiążłość, ale i inne grzechy, które nie wydają się mieć nic wspólnego z zachowaniem czystości, jak choćby zuchwałość, wściekłość, postawę uniewinniania się, wypowiadanie oszczerstw, sianie zamętu we wspólnocie³⁶. Tak obszerny katalog grzechów i wad, które grożą mniszkom wikłającym się w jakiegokolwiek międzyludzkie zażyłości wydaje się być ze strony Cezarego zabiegiem przede wszystkim pedagogicznym. Biskup chciał w ten sposób, zapewne wyolbrzymiając problem, uzmysłowić adresatom listu, z jednej strony ogromne niebezpieczeństwo płynące z nieuporządkowanych relacji z mężczyznami, z drugiej zaś wskazać im, jak ważna jest wytrwała praca nad sobą.

Cezary w swoich rozważaniach idzie jeszcze głębiej i prezentuje się w nich jako dobry znawca ludzkiej psychiki. Zauważa bowiem, że nikt nie zna wnętrza drugiego człowieka, nie może przecież przejrzeć jego zamiarów i domyśleć się jego reakcji. Mniszka musi więc czuć się odpowiedzialna nie tylko za siebie, ale też za drugą osobę.

„Oto ktoś jest tak pewny swego sumienia, że gdy zobaczy drugą osobę, jest przekonany, że nie może zgrzeszyć z jej powodu. Czyż widzi wolę drugiej osoby tak, jak zna swoje sumienie? Twoje oko spogląda na kogoś z prostotą, a może ten ktoś pożąda ciebie w sposób okrutny? Radujesz się swoją czystością, a nie boisz się jego upadku? Jeśli bowiem ty okażesz się zbyt przyjazna, pobudzasz jego pożydlivość. I chociaż sama nie grzeszysz, gubisz jego i bez twojej woli z jego przyczyny zbruka cię czyjaś żądza. Proszę was, nie dawajcie nikomu okazji ani nie okazujcie zażyłości, aby czyjaś pożydlivość w stosunku do was daremnie wzniecona nie szukała gdzie indziej tego, czego u was znaleźć nie mogła”³⁷.

To ważny aspekt budowania wszelkich relacji – odpowiedzialność za drugiego człowieka. Dla Cezarego troska o zachowanie czystości przez mniszki nie jest jedynym dobrem, któremu służy klauzura. Okazuje się bowiem, że odwiedziny mniszek przez mężczyzn mogą stać się dla nich zarzewiem grzechu. Wówczas to i sama dziewica, choć w sumieniu pozostaje całkowicie spokojna, uczestniczy w grzechu swego gościa, w którym mimowolnie i nieświadomie wzbudziła pożydlivość. Zdaniem biskupa Arles zostaje wówczas, bez udziału swojej woli, zbrukana czyjaś żądza. W kontekście tych rozważań, Cezary szczególnie podkreśla, że nie można bezgranicznie ufać swojemu sumieniu. Bowiem – jego zdaniem – „upadła ta, która zaufała swej cności”³⁸.

³⁶ Por. tamże 9.

³⁷ Tamże 3, SCh 345, 308-310, ŻM 2, 43.

³⁸ Tamże 4, SCh 345, 310, ŻM 2, 43.

Według autora listu nie tylko odwiedziny mężczyzn stanowią zagrożenie dla czystości dziewicy. Podobne niebezpieczeństwo czyha na mniszkę także w czasie odwiedzin krewnych. „A to dlatego, aby nie usłyszała czegoś, czego słuchać nie przystoi, aby nie powiedziała czegoś niepotrzebnie, żeby nie zobaczyła czegoś, co może być przeciwne czystości”³⁹. Aby przybliżyć mniszkom swoje przemyślenia ucieka się Cezary do porównania duszy dziewicy z naczyniami liturgicznymi ofiarowanymi do sprawowania Eucharystii. Podobnie, jak tych świętych naczyń nie wolno wynosić z kościoła i używać do celów świeckich, tak też jest nie do przyjęcia, aby osoba poświęcona Bogu przyjmowała na siebie jakiegokolwiek zobowiązania wobec krewnych, czy też kępowała się niepotrzebną zażyłością z osobami świeckimi⁴⁰. Jest więc Cezary zwolennikiem całkowitego zerwania przez mniszki zażyłych kontaktów zarówno z krewnymi, jak i z obcymi, szczególnie mężczyznami. Dla osiągnięcia tego celu dziewice nie powinny oszczędzać swoich sił⁴¹.

***

Cezary z Arles przez całe życie pozostał wierny swemu mniszemu powołaniu, mimo że nie udało mu się go zrealizować. Jednak zawsze stawiał sobie wysokie wymagania, i takie też wymagania stawiał wszystkim, którzy poddani byli jego pasterskiej opiece. Nie może więc dziwić fakt, że od mniszek oczekiwał podjęcia bardzo surowej ascezy. Był przekonany, że odpowiadając na głos Boży, powinny one bezgranicznie poświęcić się służbie Bożej, zrywając wszelkie więzi ze światem zewnętrznym. Odizolowanie dziewic od świata, od ludzi, a nawet od rodziny służyło jednemu celowi, osiągnięciu zbawienia. Mniszka już tu na ziemi, dzięki wyrzeczeniu się wszystkiego, dzięki pracy nad sobą miała możliwość stać się równą aniołom i zjednoczyć się z Chrystusem Oblubieńcem. Na uwagę zasługuje też fakt, że Cezary troszczył się nie tylko o dobro duchowe mniszek, ale również odwiedzających je gości.

THE IMPORTANCE OF THE CLOISTER
IN THE SPIRITUAL LIFE OF A NUN.
THE TEACHING OF ST. CAESARIUS OF ARLES

(Summary)

The paper presents the teaching of St. Caesarius of Arles on the subject of the cloister in the life of a nun. It was based on *The Letter to Nuns* and *Rule for Virgins*. Caesarian indications are redolent with severity. Under no circumstances

³⁹ Tamże 5, SCh 345, 314, ŻM 2, 45.

⁴⁰ Por. tamże 5.

⁴¹ Por. tamże 9.

were nuns allowed to leave the monastery. They were also very limited in their contacts with the guests, especially with men. All of this was to protect them against the danger coming from such meetings, among which above all the bishop of Arles mentions the temptations against the virtue of chastity. At the same time the monastery is presented as a place safe for the development of all virtues. It is here that every nun finds everything that leads her to the unity with Jesus Christ. That is why her heart should be filled with joy and gratitude towards God.

Key words: Caesarius of Arles, enclosure, rule for virgins, the virtue of chastity, monastery.

Słowa kluczowe: Cezary z Arles, klauzura, reguła dla dziewic, cnota czystości, klasztor.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- BENEDICTUS ABBAS, *Regula*, ed. J. Neufville – A. de Vogüé, t. 1-2, SCh 182-183, Paris 1972, tłum. B. Turowicz: Św. Benedykt z Nursji, *Reguła*, w: *Reguła Mistrza. Reguła św. Benedykta*, ŻM 40, Kraków 2006, 387-503.
- CAESARIUS ARELATENSIS, *Epistula II ad Caesariam abbatissimam eiusque congregatione*, ed. A. Vogüé – J. Courreau, SCh 345, Paris 1988, 294-336, tłum. E. Czerny: Cezary z Arles, *List do mniszek*, w: Cezary z Arles, *Pisma monastyczne*, ŻM 2, Kraków 1994, 39-52.
- CAESARIUS ARELATENSIS, *Regula ad virgines*, ed. A. Vogüé – J. Courreau, SCh 345, Paris 1988, 170-272, tłum. M. Borkowska: Cezary z Arles, *Reguła dla dziewic*, w: Cezary z Arles, *Pisma monastyczne*, ŻM 2, Kraków 1994, 55-82.
- CAESARIUS ARELATENSIS, *Regula monachorum*, ed. G. Morin, w: *S. Caesarii opera omnia*, II, Maredsous 1942, 149-155, tłum. M. Borkowska: Cezary z Arles, *Reguła dla mnichów*, w: Cezary z Arles, *Pisma monastyczne*, ŻM 2, Kraków 1994, 86-93.
- CYPRIANUS EPISCOPUS – FIRMINUS EPISCOPUS – VIVENTIUS EPISCOPUS – MESSIANUS PRESBYTER – STEPHANUS DIACONUS, *Vita S. Caesarii*, ed. G. Morin, w: *Sancti Caesarii opera omnia*, II, Maredsous 1942, 296-345, tłum. A. Strzelecka: Cyprian – Firmin – Wiwencjusz – Messjan – Stefan, *Żywot Cezarego z Arles*, POK 32, Poznań 2008, 35-118.

Opracowania

- GUILLAUMONT A., *U źródeł monastycyzmu chrześcijańskiego*, t. 1, ŻM 37, Kraków 2006.
- HELVETIUS A.M., *L'organisation des monastères féminins à l'époque mérovingienne*, w: *Female vita religiosa between Late Antiquity and High Middle Ages. Structures, developments and spatial contexts*, ed. G. Melville – A. Müller, Berlin – Münster, 2011, 151-169.
- KANIOR M., *Historia monastycyzmu chrześcijańskiego*, t. 1: *Starożytność (wiek III-VIII)*, Kraków 1993.
- LAWRENCE C.H., *Medieval Monasticism: Forms of Religious Life in Western Europe in the Middle Age*, London 2001.
- PILAT J., *Wstęp*, w: Cezary z Arles, *Pisma monastyczne*, ŻM 2, Kraków 1994, 9-31.

- POCHWAT J., *Sprawiedliwość i miłosierdzie. Studium „Kazań do ludu” św. Cezarego z Arles*, Kraków 2008.
- STAROWIEYSKI M., *Wstęp*, w: *Księga Starców (Gerontikon)*, OŻ 5, Kraków 1983, 5-41.
- WYGRALAK P., *Praktyki pokutne w nauczaniu św. Cezarego z Arles*, PzST 8 (1998) 99-107.
- WYGRALAK P., *Zachęta do dziewictwa w „De institutione virginum et de contemptu mundi” św. Leandra z Sewilli*, w: *Ad Sapientiam Cordis. Księga Pamiątkowa dedykowana Księdzu Profesorowi Ludwikowi Gładyszewskiemu w 70. Rocznicę urodzin*, red. P. Podeszwa – W. Szczerbiński, Gniezno 2002, 243-254.